

A KIVÁNDORLÁS
IRÁNYÍTÁSA ÉS HASZNOSÍTÁSA.

A VISSZAVÁNDORLÁS KÉRDÉSE.

ÍRTA

ÉS AZ ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLETBEN

FŐLOLVASTA

PERÉNYI BÉLA

(New York 166 East 3rd ST.)

BUDAPEST.

ifj. NAGEL OTTÓ KÖNYVKERESKEDÉSE

Múzeum-körút 2. sz.

1904.

Az Óceánt zúgva, zakatolva átszelő «*La Tourenne*» hatalmas gépeinek dübörgését hallgatva, sokat gondolkoztam hazafelé jöttömben azon, hogy miért is vagyunk mi magyarok annyi sokan – távol a hazától, idegen világban, idegen gondolkozású népek között?

Sokszor kérdeztem magamtól, hogy mi lesz hát Magyarországgal, ha évről-évre oly félelmetesen nő ama gyermekeinek a száma, akik elkeseredetten vágnak neki az ismeretlen messzeségnek?

Valami rettenetes, sötét végzet üldözi a magyart, hogy ezer esztendő vérzivataros, hazát védő harcai után, úgyszólván eloson erről a földről, – hogy helyét idegeneknek engedje át.

Kinek érdeke az, hogy a magyar világga menjen?

Ily gondolatokkal eltelve jöttem haza, nyolc esztendő alatt másodszor. Ennyi ideje már, hogy odakint élek.

Nyolc esztendő óta látom a tengeren túl, Amerikában szanaszét, verejtékező, izzadva küzködő véreinket. Nyolc esztendeje látom hétről-hétre, hónapról-hónapra partraszállani azokat, a kik mind Magyarország nyomasztó gazdasági viszonyainak élő tanúbizonyságai.

Ha esztendőről-esztendőre százezrek szoronganak az *Ellis-Islandon* székelő bevándorlási biztos vallató sorompói előtt, *ki marad itthon nemsokára?*

Az Északamerikai Egyesült Államok, – vagy mint közönségesen mondani szokták – *a szabad Amerika polgára vagyok, de szülő hazámnak szerető fia.*

Becsülöm és szeretem új hazámat, de mint amerikai polgár is, aggódással, szomorú szívvel kérdezem, hogy mikor cselekesznek is már itthon valamit értünk, messze idegenbe szakadt magyarokért?

Beszédek, fölolvadások, tanácskozások, kongresszusok

híre bőven érkezik hozzánk, Amerikába; csak egyet várunk hiába: a gyors cselekvést.

Sohasem akartam a föllovasók közé állani, mert mint amerikai a tett embere vagyok s nem is rendezhettem azt az óriási anyagot, e téren szerzett sokoldalú tapasztalataimat, miket évek hosszú során Amerikában gyűjtöttem, de egyrészt az *Országos Magyar Gazdasági Egyesület* fölhívására, másrészt itthonlétem alatt itt hallott két felolvasás után, kötelességemnek vélem nézeteimet szintén elmondani.

Örömmel látom, hogy a *kivándorlásban rejlő nagy nemzeti veszedelmet kezdik már idehaza is észrevenni* és annak orvoslására komoly törekvés is mutatkozik úgy a szakkörök, mint a sajtó részéről, de nem tapasztalom, hogy annak részleteiről kellőleg lennének tájékozva itthon.

Leginkább a részletekre terjeszkedem ki tehát s a magyarokra nézve legveszedelmesebb helyeket is megemlítem, nevezetesen *Kanadát* és *Mexikót*,

Legfőbb célom pedig az, hogy rámutassak röviden arra, miként *lehetne a kivándorlást nemcsak irányítani, de a magyar házára nézve haszonnal járóvá is tenni.**)

Azzal ma már le kell számolnunk, hogy a kivándorlás növekvő áradatával szemben a törvény is, a hatóságok is, de a társadalom is *nagyrészt tehetetlenek.*

Hasznot a kivándorlás vészes jelenségéből csak úgy meríthetünk, ha félreteszünk minden önzést, szükkeblültséget s a kormány éppúgy mint a hazafias magyar társadalom áldozatokat tud hozni messze idegenben dolgozó fiaikért.

Az emigránsok. Első magyar egyesület.

Azok az emigránsok, akik az 1848/49-i szabadságharcunk leveretése után *Kossuth Lajossal* élükön az Egyesült Államokba mentek, bizonyára nem gondolták, hogy első hírnökei a magyarok ama százezreinek, kik kivált a két utolsó évtizedben a tengeren átkeltek.

*) E kérdés sokkal fontosabb, semhogy azt egy föllovasás keretében behatóbban ismertetni lehessen, miért is már ez alkalommal bátorkodom figyelmüket fölhívni e tárgyban nemsokára megjelenő tanulmányomra.

Nem a megélhetés vezérelte az emigránsokat, mint a mai kivándorlók ezreit és százezreit, hanem leigázott, megtizedelt nemzetünk részére segítséget, rokonszenvet kértek, kerestek a szabadságszerető yankek hazájában.

Az eredményt ismerjük s azt is tudjuk, hogy az Unió vendégszerető földjén sokan megtelepedtek. Többen az ottani kormánynak ajánlották föl szolgálataikat, különösen kardjukat és az Egyesült Államok azóta viselt háborúiban nem egy magyar ontotta véréit. Életük fölládozásával hosszú időkre biztosították az amerikaiak rokonszenvét nemzetünk iránt.

Sokan közülök egyéb foglalkozást kerestek s alig telepedtek meg New-Yorkban, már is M a g y a r Egyesületet alapítottak, nemsokkal később lapot is adtak ki.

Nem túlzok, ha azt mondom, hogy ez az emigránsok alapította Magyar Egyesület, mely még ma is működik, vetette meg alapját a magyarok kivándorlásának.

A kivándorlás megindulásának kezdete.

A magyarság tömegesebb kivándorlása azonban csak jóval később: 1880 körül kezdődik.

Eleinte lassan, később mind rohamosabban emelkedett a kivándorlók száma, s ma már aggódva látjuk, hogy ha a kivándorlás oly arányokban folytatódik, mint azt az E. Á. bevándorlási hivatalának az elmúlt tizenöt esztendőről kiadott statisztikai adatai mutatják, úgy Magyarország rövid időn belül a legkétségbeejtőbb helyzetbe jut.

A múlt esztendei kimutatás szerint ugyanis *kétszázhatezer magyar* honos szállt ki Amerika partjain. Aggasztó gazdasági, ipari s egyéb áldatlan viszonyaink mellett bizonyosra vehető, hogy a kivándorlók száma ez évben eléri a *negyedmilliót!*

Kétszázötvenezer munkáskezet elveszíteni egy rövid esztendő alatt: nemcsak a tizennyolc millió lakossal bíró Magyarországra nézve volna végzetes nemzeti szerencsétlenség, de népesebb állam is alig heverhetné ki az ilyen hatalmas érvágást.

Hát még egy évtized múlva mi lesz?!

Fogadott hazámnak szolgálatot, szülőhazámmal szemben pedig kötelességet vélek teljesíteni, midőn amazt a beözléstől óhajtom megvédeni, emezt pedig érthetetlen közönyéből szeretném fölrázni, hogy a tatárjárással párhuzamba állítható veszedelemmel szemben addig védekezzék üdvös törvények hozásával, s a mi még pontosabb, azoknak szigorú végrehajtásáról, míg nem késő!

*A nép felvilágosítása Amerika
egyéb részeit illetőleg.*

A veszély gyorsabb lépésekben közeledik, mint azt itthon gondolják, s ha a földművelőnek, az iparosnak a megélhetését nem tudják itthon kellőképen biztosítani, s ha szűkölködő népünk még azt is megtudja, hogy az általánosságban csak Amerikának nevezett Egyesült Államok csupán egy negyedrészt képezik Észak- és Dél-Amerikának; ha az ügynökök megismertetik velük a kanadai ösföldeket, -- vagy mint legutóbb Mexikó érdemes főkonsulja -- Mexikót, akkor féltő, hogy a kivándorlók száma rövid időn belül meghaladja évente a *félmilliót is!*

Mexikó.

Ha az illetékes körök szó nélkül megengedik, hogy egyik vagy másik állam hivatalos képviselője Magyarország nagyobb városaiban propagandát csináljon az államuk területére való kivándorlás érdekében, úgy csakugyan kivándorol innen minden épkézláb ember!

Meg kell tehát akadályoznunk a kivándorlásra biztatókat végzetes munkájukban. S ezek között azok a legveszedelmesebbek, a kik nyíltan, s közönségünk tájékoztatásága folytán -- fájdalom -- tapsoktól kísérve agítálnak.

Pedig törvényünk is van ennek meggátolására. A kivándorlásról szóló 1903. évi IV. t.-c. 47. §. szerint:

»A ki valamely gyülekezeten nyilvánosan szóval, vagy aki nyomtatvány vagy irat terjesztése, vagy közszemlére, kiállításával kivándorlásra buzdít, két hónapig terjedhető elzárással és 600 K.-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A törvényhozókat bizonyára az a tudat és az a cél vezérelte ezen szakasz törvénybeiktatásakor, hogy az Egyesült-Államok egymagukban is túlon-túl sok munkaerőt vontak már el ideig is az országtól, s ne lehessen újabb útvonalak mutatasával a hatalmas áradatot még fenyegetőbbé tenni.

A főkonzul úr is említette, hogy az Egyesült-Államok lépéseket tesznek újabban a bevándorlás megnehezítése érdekében. Ha Magyarországnak – a mint ezen törvényből is kitűnik – csakugyan nem érdeke a kivándorlás, úgy emez intézkedéseknek csak örvendhetünk. Miért tár hát föl a főkonzul úr egy újabb ösvényt a kivándorlók előtt?

Bizonyára kormánya megbízásából.

Avagy miért nem tartott az Egyesült-Államok főkonzula is Amerika gazdagságát ösmertető előadásokat?

Kanada.

Kanada! Jó, hogy még nem nagyon ismerik! Pedig Kanada áldozatkész kormánya csupán az utóbbi időben nem kevesebb mint kétszázmillió acre-nyi (holdnyi) területet nyitott meg csak Manitoba és Assiniboia, valamint Saskatchewan államokban telepések részére.

A kanadai kormány, valamint a Canadian Pacific vasúttársaság mindent elkövetnek, hogy Kanada ma még alig lakott óriási területét benépesítsék.

Biztos tudomásom van arról, hogy *Rajcs Zoltánnak*, a kanadai kormány ma már hivatalosan kinevezett biztosának körlevelei egész Magyarországot elárasztották.

Rajcs Zoltánnal New-Yorkban már régebben megismerkedtem. A kanadai telepítés ügyének többször akart megnyerni. Ismételt unszolására és a kanadai

k o r m á n y m e g h í v á s á r a bátyámmal, *Perényi László* new-yorki magyar róm. kath. plébánossal együtt 1903. év április havában magam is fölutaztam a New-Yorktól 2300 angol mértföldnyire fekvő *M á t y á s f ö l d* nevű magyar telepre, melyet Rajcs Zoltán alapított 1901-ben.

A kanadai kormánv óriási áldozatkészségéről tanúskodik az a körülmény is, hogy a kanadai határtól kezdve a kormány vendégei voltunk – s mondhatom, fejedelmi ellátásunk volt.

A kanadai telepítési törvény

Kanadában minden letelepülő teljesen ingyen kapa k o r m á n y t ó l 160 acre s z a b a d o n v á l a s z t o t t földet, amit öt esztendő múlva nevére írnak, ha házat, istállót épít, öt hold földet megművel és bizonyos számú szarvasmarhát tart.

Képzeljük csak el, mily átalakuláson megy át a földéhes s odahaza kicsiny földjéből kiárverezett magyar földműves lelke, ha ily könnyű módon lesz 1 60 acre föld tulajdonosa?

Váljon vissza kaphatja-e az ilyet a haza? Nem köti-e oda őket örök időkre a föld ereje?

A k a n a d a i k o r m á n y érti a dolgát, – talán még jobban mint a mexikói!

Ha hozzá vesszük ehhez még azt, hogy a kanadai kormány s méginkább az érdekelt vasúti társaságok, legfőképpen azonban a kereskedelemnek majdnem minden ágával foglalkozó bankok mindenképpen segítik a bevándorlót, ha az igyekezetnek és a szorgalomnak csak a szikráját látják is benne, akkor tárul csak elének a maga valóságában az onnan fenyegető veszély.

Kanada földje jó, sőt mondhatjuk k i t ű n ő. A humus 25-60 cm. vastagságú. Vízben nincs hiány, a levegő jó, marha vagy sertés-vész ott teljesen ismeretlen. Búzája vetekedik a mi acélos, tiszavidéki búzáunkkal.

A tél ugyan nagyon hosszú és hideg, de száraz. Mikor ezt illetőleg az egyik magyart vallatóra fogtam, azt válaszolta, hogy a búza megterem, beérik s ez nekik elég. Igaz, hogy minden négy-öt esztendőben tönkreteszi a ter-

mést az augusztusi fagy, de hát Magyarországon meg a fagyos-szentek tizedelik meg a termést néha több esztendőn át.

Kanadai magyar telepek.

A M á t y á s f ö l d - t e l e p Magyarországra nézve kész veszedelem, mert azt csupán magyar telepesek lakják és pedig Magyarország m i n d e n részéből.

Mátyásföld a legnagyobb magyar telep Kanadában. Mikor ott voltam, 400 magyar család lakott e telepen. Öt napi kocsizás közben majdnem minden telepest meglátogattam, s igaz lélekkel mondhatom, egy telepes sem panaszkodott.

Kanadában több magyar több magyar telep is van. Az elsőt vagy tizenkét esztendővel ezelőtt egy magát *Eszterházy hercegnek* valló magyar zsidó alapította. Ezt az «*Eszterháza*» nevű telepet tótok és magyarok lakják.

Az «*Otthon*» telepet *Kovács János*, debreceni születű ref. lelkész alapította. Lakói mind magyarok.

White wood is ebből a telepből fejlődött. A többi magyar telepek, mint *Huns-Walley*, *Zichy-falva*, stb. jelentéktelenek.

Szóval Kanadában is e z e r s z á m r a v a n n a k már m a g y a r t e l e p e s e k .

Igaz, hogy ezeknek az utóbbi telepeknek a fejlődése részben megakadt. A kormány ugyanis az első telepeseknek nemcsak 160 acre földet adott teljesen ingyen, hanem 600 dollárnyi kölcsönt is, de úgy, hogy a kölcsönért a szomszédok vállaltak kezességet. Ebből igazi magyaros összepörlekedés támadt, ami a telepek további fejlődését megakasztotta. *)

A kivándorlás törvényes irányítása.

Rajcs Zoltánnak, ki a *Mátyásföld* telepeseinek igazi atyja, az a célja, hogy K a n a d á b a n egy kis M a g y a r o r s z á g o t a l a p í t s o n .

*) Mindezekről különben *Paikert Alajos* volna a leghivatottabb nyilatkozni, ki négy hónapon át tanulmányozta a kormány megbízásából az ottani viszonyokat.

E célját, fájdalom, el is éri, ha a kormány nem él törvényadta jogaival. A kivándorlási-törvény 6. §-a ugyanis így hangzik:

»Fölhatalmaztatik a belügyminiszter, hogy a kivándorlást bizonyos meghatározott oly útvonalra vagy útvonalakra szoríthassa, a melyek az állami felügyelet és a kivándorlók érdekei megóvása szempontjából legmegfelelőbbeknek mutatkoznak.«

Igaz, hogy ez a törvénytörvényellenkezik az emberi jogokkal. Voltaképpen senkinek sincs joga ahhoz, hogy a kivándorlók útját megszbaja, de ha tekintetbe vesszük azt, hogy a kivándorlók 95%-a egyszerű földműves ember, ki falujának határán túl alig volt azelőtt, úgy meggyőződésünk ellenére is csak helyeselhetjük ezt.

Sőt a törvényemé rendelkezése valóságos áldás is.

Hány magyar embert vittek már el tudtukon kívül lelkiismeretlen lélekkufárok az ellenőrzés hiányában – különösen a német kikötőkön át – Mexikóba, Braziliába, sőt Ausztráliába is, a biztos pusztulás útjára!

A német hajóstársaságok.

Egyes, hirdetésekre nagyon számító újságjaink a legnagyobb készséggel közlik a kivándorlókon élőködő, nagyrészt német hajóstársaságok ügynökeinek kivándorlásra csábító hirdetéseit. Méltó megütkezésünkre olyan is akadt köztük, mely – valószínűleg megfelelő ellenszolgáltatás fejében – nem átallotta eme hajóstársaságokat hosszú cikksorozatban édig magasztalni, bizsonnyal azért, hogy a kivándorlókat a kormány által kijelölt fiumei útvonaltól elterelje. Fölhozzák azt, hogy a német hajók gyorsabbak; pedig ha a C u n a r d - L i n e hajói nem kötnének ki

Nápolyban, Genuában és Algírban, akkor éppen annyi idő alatt érnek ki, mint a német pósta-hajók.

S inkább utazzanak véreink egy-két nappal tovább, semhogy Falk és társa, Mislér Rudolf és mások akár Ausztráliába is eladhassák őket! A Fiú-méből kivándorló magyarról legalább tudjuk, hogy New-Yorkba viszik s ott az Egyesült-Államok bevándorlási hivatalának adják át.

A letelepítési kísérletekben rejlő veszélyek.

Az Északamerikai Egyesült-Államokon kívül bárhová is küldjük magyarjainkat, azokat ott letelepítik, földhöz < kötik, s így Magyarországra nézve teljesen elvesznek. Mert a magyarnak föld kell! S bárhol szerez is földet az idegenben, jobban érzi ott magát, könnyebben szokik ott meg, mint a hol földet nem szerezhet. Egyedül a föld az, mely az őt hazájához fűző erős kapcsokat is képes meglazítani, sőt hazaszeretetében is megingatni.

Azt állította itt e helyen Mexiko főkonsula, hogy megvagyonosodása után visszajön a letelepített magyar. Én azt állítom, hogy nem! S ezt az állításomat nemcsak azok erősíthetik meg, kik ismerik a magyar nép földszomjúságát, hanem fényes bizonyága ennek a kanadai kormánynak előbb vázolt telepítési törvénye is. Avagy miért kívánják meg ott minden telepestől, hogy előbb házat, istállót építsen, bizonyos számú szarvasmarhát szerezzen s csak azután adják oda néki a föld tulajdonjogát is?

Tudja jól a kanadai kormány, jobban mint mi, hogy a magyart csak a föld képes megkötni. Tudja nagyon jól, hogy nem hagyja az el azt a földet, a melyre azt mondhatja: ez az enyém; azt a házat, melyről elmondhatja: ezt én szereztem!

Kérdezhetné valaki, miért hagyja hát itt a magyar földjét, házat, ha azt annyira szereti? Ne feledjük, hogy a földművelő magyar honos – egynéhány kapzsi embert kivéve – csak olyan vándorol ki, akinek vagy nem volt földje, háza, vagy ha volt is,

annyira tele volt adósággal, hogy azt megmenteni nem volt képes.

A kivándorlók zöme ilyenekből kerül ki.

Az eddigiekből világosan kitűnik, hogy a kivándorlásnak Kanada, Mexiko, Dél a m érik a, a vagy Australia felé való irányítása nemhogy hasznára, de határozottan kiszámíthatatlan kárára van az országnak. Szükséges tehát, hogy a kormány, ha már hatalmában áll, mindezekről a helyekről a kivándorlást eltiltsa. Mert ha már meg nem szüntethetjük is teljesen a kivándorlást, irányítsuk azt legalább úgy, hogy minél kevesebb kár és veszteség háramoljék abból hazánkra.

Irányítsuk oda a kivándorlást, a hová ezideig is legnagyobb számmal mentek magyar testvéreink: az Észak-amerikai Egyesült Államokba.

Aki Amerika ezen részén száll partra, annak megélhetése – az ottani magyarságnak szervezettségénél fogva – mindjárt kezdetben biztosítva van.

Az Egyesült-Államok iparának és kereskedelmének föllendülése.

1897-ben léptették életbe az Egyesült-Államokban a Dingley-tarifát. A beviteli vámnak olyan magasra emelése révén védőbástyát építettek az amerikai iparnak és kereskedelemnek. Európa kivitele az Egyesült-Államokba egyszerre megcsappant, s mint tudjuk, még ma is apad, míg az Egyesült-Államok kivitele Európára nézve szinte ijesztően emelkedik. A kimutatások szerint New-York kikötője – az amerikaiak nagy büszkeségére – ma már túlszárnyalja London kikötőjének forgalmát. Mind szűkebb körre szorítják az európai ipartermékek piacát, melyet pedig évtizedek nehéz munkájával teremtettek meg az oda bevándorolt németek és angolok. Ma már ezzel sem elégszenek meg, hanem egyenesen arra törekszenek, hogy Európa iparát Kanadából, Mexikóból és Délamerikából is kiszorítsák. Sőt hozzánk is ellátogatnak és újabban Ázsia piacait is fölkeresik – Ang-

lia és Németország nagy bosszúságára. Az Unió páratlan gazdasági fejlődése különben mindnyájunk előtt ismeretes, mert hisz bámulatba ejtették véle az egész világot

Gazdasági és kereskedelmi érdekeink az E. A-ban.

Németország kivándorolt fiai révén védi kivitelét; Ezenkívül azzal is, hogy az Egyesült Államok minden nagyobb városában kiviteli ügynökségeket létesít. Nékünk magyaroknak – sajnos – csak egyetlenegy kereskedelmi »tudósítónk« van a 82 millió lakost számláló államban. Ennek a működése is csupán arra szorítkozik, hogy az Unió ipari és kereskedelmi fejlődéséről időnként jelentéseket küld. Olyan megbízottunk azonban, a ki üzleteket köthetne, egyetlenegy sincs. Pedig ha akadna ott valaki, a ki a milliomos és a vállalkozó szellemükről világszerte ismeretes yankek figyelmét fölhívná hazánknak parlagon heverő kincseire, olcsó háziiparunkra, szépen fejlődő iparművészetünkre, avagy kivitelre alkalmas egyéb gyártmányainkra, úgy azok rövid időn belül hatalmas vállalatokat teremtenének itt, amelyek révén igen jövedelmező források fakadnának pangó kereskedelmünk és iparunk terén.

A munkaerők hiánya.

Mint tavasszal a fű, úgy bújtak elő mintegy a föld méhéből a gyárkémények a Dingley-tarifa életbe léptével. Hihetetlen gyorsasággal fejlődött az ipar, mely bőséges táplálékot nyert a Mac Kinley elnöksége alatt gombamódra szaporodó trustokból. Hiányzott azonban a munkáskéz, – de nem sokáig. A német, holland és egyéb hajóstársaságok ügynökei hamarosan lődözték a munkáskéz hiányát s hogy nem hiába fáradoztak, azt a kivándorlók statisztikája bizonyítja.

Ez volt az oka a magyarok tömeges kivándorlásának is. A magyar munkás szívósságát, tanulékonyágát s ügyességét csakhamar fölismerte az amerikai, sőt annyira megkedvelte, hogy hiányát ma már meg is érezné.

A magyarországi kivándorlók száma.

1897-ben, tehát a Dingley-tarifa behozatalával egyidejűleg kezdődik a magyarság tömeges odavándorlása. Egy évvel később, 1898-ban még csak 16 ezer magyar kivándorlóról számol el a statisztika. A következő évben, 1899-ben csaknem megkétszereződik e szám s 1900-ban már több mint 60 ezerre emelkedik. Rövid két év alatt tehát majdnem megnégyszereződött! Az elmúlt esztendőben pedig már a kétszázezerét is meghaladták, vagyis az utolsó három év alatt megháromszorozódott kivándorló testvéreink száma!

A kivándorlottak számát manapság sem lehet pontosan megállapítani. Ennek az az egyik legnagyobb akadálya, hogy a németül csak egy-két szót beszélők is eltagadják magyarországi származásukat s így a németek nagyobb befolyására támaszkodva, könnyebben szállhatnak partra.

Mi, amerikai magyarok *egymillió és kétszázezerre* becsüljük napjainkban az ott élő magyar honosokat.

Thirringh Gusztáv dr. szerint az Egyesült-Államokba 1900 év végéig kivándorolt magyar honosok száma nem volna több 4 – 500 ezernél. De hozzá teszi, hogy ez a szám azóta lényegesen emelkedett. Azt azonban – bár könyve ebben az évben jelent meg – nem mondja ni eg, hogy mennyivel, s így nagy szorgalommal összeállított statisztikai kimutatása fogyatékos.

A »Budapesti Hírlap« 1902. évi április 28-iki számában az Amerikába kivándorolt magyarországiak számát – statisztikai adatok alapján – 800 ezerre teszi. Ezt a számot el is lehet fogadni, mert azóta – fájdalom – legalább is 150–180 ezerrel szaporodott évenként a kivándoroltak száma.

Az Unió minden államában van ma már magyar munkás, de a kivándorlók zöme mégis Pennsylvania, Ohio, New-York, New-Jersey, Connecticut, Virginia, West-Virginia, Illionis, és újabban Indiana államokban telepedik le.

A magyarság foglalkozása.

Az amerikai magyarok vas-, kőszén- és agyagbányákban, vas-, gép-, szövő-, bútor- és téglagyárakban nyernek leginkább alkalmazást. Ezen kívül az iparnak majdnem minden ágánál találunk magyar munkásokat. Farmra azonban nem megy dolgozni az Egyesült-Államok magyar embere.

Különös jelenség ez! Az ősidőktől fogva földműveléshez szokott magyar ember itt még a gondolatától is irtózik annak, hogy véle született ősfoglalkozását folytassa; csupán a végső szükség képes rávinni, hogy ott munkát vállaljon.

Némelyek azzal akarják ezt megmagyarázni, hogy minden más munkát jobban megfizetnek. Az élesen vizsgáló szem azonban az Egyesült-Államokban élő magyarjainknak a farm-munkától való idegenkedésében sokkal mélyebbreható sa kivándorlás szempontjából a mily fontos, épp oly örvendetes jelenségeket fedez föl. Az egyik jelenség az, hogy az Egyesült-Államok ha nem is mesterembert, de jó gyári munkást nevelnek a kivándorló magyar földművelőből. A gyárakban dolgozó magyar ember visszakiváncokzik régi foglalkozásához, s az ott szerzett pénzt mintegy megváltásnak tekinti, a melynek révén visszajöhet s itthon újból földjét művelheti. A másik figyelemreméltó jelenség az, hogy a kivándorlók 75-80 százaléka család nélkül megy ki. Ez a körülmény a családi élet tisztasága szempontjából nem örvendetes ugyan, de ebben rejlik a visszavándorlás legnagyobb biztosítóka.

Sokan állították már, hogy a magyart Amerikában a legközönségesebb, a legdurvább munkákra használják föl, mert nem eléggé tanulékony. Ez nem felel meg a valóságnak! A Cleveleland-i és a Bridgeport-i Malleable gyárakban a vasmintázók az ú. n. modlászok (moulder) kevés kivétellel mind magyarok.

A magyar ember ennél a foglalkozásnál a legmesszebb menő igényeket is képes kielégíteni. Mi sem bizonyítja ezt

jobban, mint az, hogy a 3 évvel ezelőtt Dayton-ban, (Ohio államban) fölállított gyárban hónapokon keresztül keresték az összes magyar lapok útján a magyar modlászokat. Cleveland-ban, *Kundtz Tivadar* hazánkfiának óriási asztalosgyártelepén, melyben az összes amerikai varrógépgyárak faalkatrészeit készítik, több mint 1200 magyar dolgozik. *Bridgeport-on*, *Patterson-ban*, *Passaic-on* ezer meg ezer magyar férfi és nő nyer alkalmazást a selyem és szalagszövő gyárakban. New-Brunswick-ban vagy 300 férfi papírgyárban dolgozik. Pullmann-ban a wagonygyárban dolgoznak a magyarok. New-York városában, hol az 1900. évi népszámlálás szerint 82 ezer magyar honos él – sa mely ilyenformán a világon a harmadik legnagyobb magyar város, – ezeknek mindegyike gyárakban dolgozik. A legfinomabb munkákat is végeztetik ott a magyarokkal.

Számos Inas példát lehetne még fölhozni annak az állításnak a megdöntésére, hogy az Egyesült-Államokban csak olyan munkánál alkalmazzák a magyarokat, a melynek elvégzésére már nem tudnak más munkást szerezni.

Az amerikai munkásviszonyok rendezettségénél fogva nem mondhatjuk már sem a vas-, sem a kőszénbányászokra, hogy azok a munka legutoljára végzik, mert a munkás-unió árszabása szerint a kőszénbányában dolgozó segédmunkás – tehát nem is bányász – naponként 9 órai munkaidő mellett 2 dollár és 38 centet kap. Ma már nem mennek újdonság számba a vizsgázott magyar bányászok sem, kik 120 dollártól 180 dollárig keresnek havonta.

S itthon Magyarországon idegen i munkásokat hozatnak a gyárakba! Cukor és szövőgyáraink tele vannak idegen munkásokkal s itt vannak a budapesti gyárak is, hasonlóképpen nagyszámú idegen munkással. Amerikában ellenben az Elizabethport-i *Singer-féle* varrógépgyárban ezer magyar munkás dolgozik. Ha az amerikai a magyarból nemcsak jó munkást, de jó iparost

is tud nevelni, mi is tudhatnánk! A múlt évi magyar bevándorlottak között már 3000 magyar iparos is volt. Ez az újabb jelenség fokozottabb figyelmet érdemelne idehaza.

Az Amerikába kivándorló magyar földműves-népnél még azt az igen fontos jelenséget is tapasztalhatjuk, hogy nemcsak jó munkás, jó iparos, hanem még jó kereskedő is válik ott belőle.

A magyar kolóniákban a sztalosok, kereskedők, korcsmárosok, mészárosok, sőt a bankárok legnagyobb része egyszerű – sok esetben még írni-olvasni sem tudó – magyar földművesekből kerül ki!

Íme a legfényesebb bizonyosság arra, hogy van a magyarban üzleti szellem is.

Mi az eredménye annak, hogy a magyar az Egyesült-Államokban jó munkássá, iparossá és kereskedővé válik? Az eredmény itt egészen más, mint a kanadai vagy mexikói telepeseknél, kik keresményük megtakarított fölöslegét ingatlanba fektetik. Az Unio-béli alig várja, hogy annyi pénze gyűljék egybe, amit érdemes hazaküldeni.

Magyar bankok.

A magyarok jövedelmüknek csupán 40%-át élék el, a fönymaradó 60%-ot sokan hazaküldik itthon hagyott családjuk fönntartására, adósságuk törlesztésére. Jó részük azonban, mivel itthon alkalmas befektetésre nem nyílik alkalmuk s arra őket senki sem serkenti, pénzüket bankokba helyezik el. Nyelvismeret híján legtöbbször a magyar bankokhoz fordul. A magyar bankár egyéb biztosítékot nem tud nyújtani a bevándorlóknak, mint a belehelyezett bizalmat. Az amerikai magyar bankokat leggyakrabban úgy alapítják, hogy a »bankár úr« valamelyik üzletibankba letétbe tesz két-háromszáz dollárt, azután üzleti helyiségébe elhelyez egy íróasztalt s miután még egy hangzatos föliratú cégtábláról gondoskodott, megkezdí működését. Ezzel a nevelésnek látszó tőkével rövidesen vagyont szerezhet. A két-három-

száz dolláros letétre is csak azért van szüksége, hogy azt az összeget, a mit a kivándorló hazaküldés céljából átadott néki, valamelyik New-York-i bankházzal közvetíthesse.

Az ilyen bankházak hajó- és vasúti jegyek eladásával, úgyszintén könyvárulással is foglalkoznak. Igen sok magyar bankár van, akinek mellékesen még mészáros-, fűszer- vagy egyéb üzlete is van. Sőt olyan bankárok is vannak kisebb telepeken, akik valósággal monopolizálják az egész telepet.

Valjon nem az üzleti szellemnek itthon sohasem tapasztalt megnyilatkozása-e ez?

Ilyen bankoknál helyezi el a magyar kivándorlók legnagyobb része megtakarított pénzét. A régebben alakult magyar bankháznaknál száz ezrekre rúg az ilyen elhelyezett pénz; de van olyan is köztük, melynél egy milliót is meghalad az összeg, s habár ők maguk ezt a tőkét gyömölcsözőleg helyezik el és annak kamatját élvezik, a betevőnek egy cent kamatot sem fizetnek, ha a pénz évekig ott hever is.

A magyar honosok lapjai.

Az amerikai magyar sajtó ellenőrzésétől várhatnók eme állapotok orvoslását. A »Szabadság« egy-két ilyen bankárt már le is leplezett. A lapok egy része azonban csak ilyen bankárok és egyes csodadoktorok hirdetéseiből tengeti magát. A tót újságírókról ne is szóljunk, mert hisz ezek *Rovnianek* példáját követve, nemcsak újságírók, hanem bankárok is, sőt a legtöbb esetben pálinka nagykereskedéssel is foglalkoznak. A magyar és tót újságírók egy része ugyanilyen módon szolgáltatja ki népünket angol vállalkozóknak is.

E lapokat az vitte erre a szomorú szerepre, hogy semminemű állami támogatásban nem részesültek hazulról. Nem ily mostohán bánt a német állam a német lapokkal! Föl fogták a sajtó óriási szerepét, s hogy csak egy adatot említsünk, a »New-Yorker Staats-Zeitung«-ot évi 50 ezer márka állami segedelemben részesítik 52 év óta!

A magyar honosok szervezkedése.

A magyar hivatalos körök érthetetlen közönyének jelét viseli magán az amerikai magyarság társadalmi és egyházi szervezete is.

Az Amerikában élő tót-ajkú magyarok szervezkedése sokkal régibb, mint a magyaroké. A tótok szervezését *Rovnianek Péter* kezdte meg. Ez a Magyarország-ból izgatásai miatt kiutasított papnövendék látva népünk elhagyatottságát és ismerve annak k ö n y n y e n h í v ő természetét, iparkodott azt tőle telhetőleg saját hasznára fordítani. Újságot, bankot, majd később p á l i n k a nagykereskedést állított föl. így indult szervező útjára. Nem lehet tagadnunk, hogy ő vetette meg a l a p j á t nemcsak a tót ajkúak, hanem példaadásával a magyar ajkúak szervezkedésének is. Fáradtságot nem ismerve alapított egyletet egylet után, szövetkezetet szövetkezet után. A tót ajkú magyaroknak az Egyesült-Államokban több mint 1800 betegsegélyző egyesülete és 14 halálesetre biztosító szövetkeze van, melyek halálesetre 600, 800, sőt 1000 dollárt is fizetnek az elhunyt örököseinek.

Rovnianek nemcsak egyleteket, szövetkezeteket, de e g y h á z k ö z s é g e k e t is szervezett. Az egyházközségekbe saját embereit ültette be lelkészekül. Az amerikai tótajkú magyarokat teljesen a hatalmába kerítette, úgy hogy azok áhitattal említik *Rovnianeknek*, a »tót király«-nak a nevét.

St.-Louis-i kiállítás.

A tótok erős szervezkedésének élénk bizonyága lesz a St. Louis-i világkiállítás tót napja. Szokássá vált az amerikai kiállításokon az ilyen nemzetiségi ünnepek rendezése. A tótok az Egyesült-Államok minden részéből eljönnek St. Louisba erre az ünnepélyre, hogy ott n e m z e t i v i s e l e t ű k b e n fölvonulásokban tüntethessenek nemzetiségük mellett. Értesülésünk szerint csupán az ünnep rendezésére 25-30 ezer dollárt költenek, tehát jóval többet, mint a mennyit kormányunk áldozott

Magyarországnak a st.-louisi kiállításon való képvisel tésére!

A s t.-l o u i s i magyarok fölkérlek *Szögyény György* kiállítási kormánybiztost, hogy a magyaroknak is eszközölne ki egy napot a kiállítás igazgatóságánál, de magyarjaink fáradozása megtört kormánybiztosunk közönyén. Minden Amerikában élő nemzetiségnek lesz tehát ott ünnepe, csak a m a g y a r n a k nem!

Még a kis bolgár nemzet is túlszárnyalt bennünket: 300 ezer frankot szánt a kiállításra, míg mi csak 100 ezer k o r o n á t!

S z é k e s f ő v á r o s u n k is sajnálta azt a 8000 koronát, amibe a világkiállításon való részvétele került volna!

Pedig mennyire kívánatos lett volna az amerikai magyarság erkölcsi súlyának emelése szempontjából, ha nemzetünk méltóan képviseltette volna magát a világkiállításon. Ilyen körülmények közt ne csudálkozzunk, hogy a t ó t o k f ő l é n k k e r e k e d n e k o d a k ü n n!

Véreink szervezkedése.

Ha a magyaroknak is lett volna olyan szervező képességű embere, mint a tótoknak, akkor a szervezkedésük nem állana még ma is jóval a tótoké mögött. A magyaroknak az Egyesült Államokban mindössze kb. 400 egylete és 4 halálesetre biztosító szövetkezete van. Mily csekély a magyarok szervezkedése a tótokéval szemben s mennyire nem akarják belátni testvéreink még ma sem az egyletek és a halálesetre biztosító szövetkezetek áldásos voltát! A tótoknak négy olyan szövetsége van, melyeknek külön-külön 10 ezernél több a tagja. Sőt egyik szövetkezetüknek majdnem 20,000 tagja van. Igaz, hogy a mi bevándorlásunk újabb keletű, de mégis mi ez a mai szervezkedés a künn élő magyarok számához képest? Pedig a szervezkedésre égető szükségünk van, mert az egyesületi élet sehol sincs a világon úgy kifejlődve, mint az Egyesült Államokban. Az egyletkezethez tartozó magyarokat az amerikai is jobban megbecsüli, mert tudja, hogy azok nem válhatnak oly könnyen a társadalom terhére.

Lapjaink közül a már megszűnt »Amerikai Magyar Nemzetőr«, az 1891-ben megindult »Szabadság«, a néhány éve alapított »Magyar Hírmondó«, a »Magyarok Vasárnapja« s a »Magyar Reformátusok Lapja« fejtettek ki élénk agitációt a magyarság szervezése érdekében.

Ijesztő példa az amerikai magyarság fogyatékos szervezettségére a legutóbbi chestwicki bányaszerencsétlenség, hol 53 elpusztult honfitársunk közül mindössze csak 4 volt szövetkezetben. Pedig az összetartás érzete erősen ki van fejlődve az amerikai magyarok között, a mit fényesen igazol az a körülmény, hogy a »Szabadság« fölszólítására rövid 4 hét alatt 4568 dollárt gyűjtöttek szerencsétlenül járt testvéreik árváinak.

A chestwicki szerencsétlenség különben arra is példát szolgáltat, hogy az amerikai még sem gyűlöli annyira a hozzászakadt idegent, mint azt egyesek állították. A megalakult segély-bizottság március 1 7-éig több mint 80 ezer dollárt gyűjtött össze a 140, családfő nélkül maradt családnak. Ez az összeg a gyűjtés befejeztéig biztosan meg fogja haladni a 100 ezer dollárt. *Carnegie Tamás* az egybegyűlt összeget megkésztetve s azt adja a szerencsétlenül járt családok fölsegélyezésére. Így egy-egy család körülbelül 6-7000 koronát kap.

Egyház községek.

A kivándorlók társadalmi életére még nagyobb befolyást gyakorolnak az egyházi szervezetek. A magyar honosok eddig 160 egyházközséget alapítottak. Ez idő szerint is több egyházközség van alakulóban. A 160 egyházközség közt 71 római katólikus és 57 görög kath., tehát összesen 127 tót-ajkú. Ezzel szemben csak 11 római kath., 21 protestáns és 2 zsidó magyar nyelvű egyházközség van.

Kohányi Tihamér, a »Szabadság« szerkesztője már három évvel ezelőtt fölhívta Budapesten tartott fölolvásásában a figyelmet arra, hogy a magyar róm. kath. püspöki kar csak magyar érzelmű papoknak adjon elbocsájtó

levelet, de fájdalom, ma mégis csak 11 magyar ajkú rom. kath. egyházközségünk van.

A reformátusok 21 magyar egyházközséget tartanak fönt, pedig magyar ajkú katolikus négyezer több van, mint református. Így *Kóhanyi Tihamrr* figyelmeztetését érdemes lett volna jobban megszívlelni a magyar katolikus főpapságnak.

A reformátusoknak nem azért van több egyházközségük, mintha vallásosabbak volnának, hanem azért, mert a német református misszió s újabban az angol presbyteriánus egyház évente átlag 600 dollárt ad minden református papnak, sőt templomaik építésében is segíti őket, míg a magyarajkú rom. kath. egyház hívei egyházuk minden kiadását sajátjukból fedezik.

Az amerikai magyarajkú római katolikusok magára hagyatottságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a – bizonyára nemzeti önérzetünket is mélyen sértő körülmény, hogy New York városában, a hol pedig 82 ezer magyar honos lakik, a magyarok a lengyel templom pincéjébe (!) járnak imádkozni. Volt ugyan ezelőtt a tótokkal közösen fönntartott templomunk, onnan azonban a többségben lévő tótok a magyar származású plébános hazafiatlansága segedelmével, három évvel ezelőtt kisorsítottak bennünket.

Azóta alakult a magyar rom. kath. egyházközség. Mivel azonban a telek egymagában 50 ezer dollárba ($\frac{1}{4}$ millió koronába) kerülne és mivel new yorki hivatalos képviselőnk semminemű támogatásban sem részesít bennünket, képtelenek vagyunk templomunk föl-építésére.

Újabban a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minis-teriumhoz folyamodtunk, hogy legalább a telek vételárát utalványozzák nekünk kamat nélküli kölcsönképpen. Ha sem a kath. főpapság, sem a kormány nem támogat bennünket – bár ezt a kivándolási törvény is előírja – úgy a magyar templom aligha épül föl, s mivel most húsvétkor már a lengyel templom pin-

célját is becsukták előttünk, szégyenszemre a tót templomba kell mennünk!

Nem lehet tehát csodálnunk, ha a magyarok el tótósdónak. Mert azt nem lehet senkinek bűnül fölróni, ha magyar templom hiányában tót templomba megy imádkozni!

A református egyházközségek válsága.

Dr. Kacziány Géza, ki Amerikából most látogatott haza, egy évi ottléte alatt az angol presbyterián egyház megbízásából *Youngstonban* megalapította az első presbyterián egyházközséget, majd később *New-Bruiswic*-k-ban és *Pert h-Ambo y*-ban és *Sharon*-ban a következőket.

*Kacziány Géza*nak az a célja, hogy a már meglévő s a német misszió támogatásában részesülő református egyházközségeket az angol presbyterián egyházba vigye át. Ez a törekvése mindjárt kezdetben a legélesebb polémiákra adott alkalmat. A tervet ellenző reformátusok nagy részében oly szenvedélyes ellentétre talált ez a kísérlet, hogy az amúgy is széttagolt magyarság újabb kettészakadásától lehet tartanunk.

Annyit megállapíthatunk, hogy az angol presbyterián egyház szervezete, mely igen nagy szerepet biztosít a világi elemeknek is egyházi ügyeik intézésében, sokkal inkább megfelel a magyar ref. egyházak szervezetének, mint a német egyházé. Ez a kérdés bizonyára a magyar protestáns világ érdeklődését is föl fogja kelteni. A kérdés másik oldalához már kissé avatottabb kézzel lehet csak nyúlnunk. Több szempontból lehet vizsgálnunk: váljon a magyarságra nézve az kívánatosabb-e, hogy az amerikai magyar reformátusok a sokkal hatalmasabb angol, avagy a jóval gyöngébb német misszióhoz tartozzanak-e, a mely maga is idegen számba megy ott künn s így amannál kisebb mértékben fenyegetheti őket beolvasszással?

Míndezekből láthatjuk, hogy az amerikai magyarság – ha tekintetbe vesszük azt, hogy szervezkedésénél hazulról egészen a legutóbbi időikig sem erkölcsi,

sem anyagi támogatásban nem részesítették, – úgy társadalmilag, mint egyházi téren aránylag elég jó szervezettel bír.

Az O. N. Sz. által küldött zászló hatása.

Az amerikai magyarság életében rendkívül nagy szerepet játszik az Országos Nemzeti Szövetség által küldött turulos zászló. Az az óriási lelkesedés, a melyet e zászló az amerikai magyarság lelkében fölidézett, biztató támpontunk arra nézve, hogy a magyarok szervezkedése előbb-utóbb meg fogja találni azt a gócpontot, ahonnan az amerikai magyarságot majd irányítani lehet. A ma még széttagolt amerikai magyarságnak rendkívül nagy szüksége lenne egy olyan intézményre, hol a künt-lévők érdeke nemzeti és felekezeti különbség nélkül összpontosul.

Sokan megpróbálták már egy ilyen szervezet létesítését. Ilyen intézményünk lett volna az 1884. évben alapított »Magyar Társulat«. A társulat két év múlva megszűnt s így kárba vezett dr. Gérster Árpád minden igyekezete és fáradozása, ki időt, pénzt nem kímélve, több ezer dollárt egybegyűjtött egymaga az amerikaiaktól erre a célra. A sikertelenségnek az volt az oka, hogy Gerster Árpádon s még néhány lelkes magyaron kívül mindenki csak egyéni érdekeinek kielégítését várta a »Magyar Társulat«-tól.

Oszták-Magyar Menház.

1898-ban Stockinger Ferenc, volt new-yorki oszták-magyar főkonzul indítványozására megalakult az »Oszták Segélyegylet« és a »Magyar Segélyegylet« abból a célból, hogy közösen tartsanak fenn egy »Oszták-magyar menház«-at. A menház fönntartásához eleinte úgy a magyar, mint az oszták kormány 1000, majd később 2000 dollár segítséggel járult évente. A cél az volt, hogy az Egyesült Államokba vándorolt magyarokat szeretettel fogadják, irányítsák. Célja lett volna továbbá az is, hogy a kivándorlóknak munkát közvetítsen. Minderre már régóta égető szüksége volt az amerikai magyarságnak. Ámde a menház vezetése mindig olyan emberek kezében

volt, akik néma kivándorlók, hanem saját önző érdekeiket tartották szem előtt.

A Magyar Segélyegyletnek tagja vagyok, s így igen jól ismerem ennek a közös menháznak a működését. Mint new-yorki lakosnak elég alkalmam volt az ott történő dolgokat figyelemmel kísérni és így sok megbotránykozató visszaélést mondhatnék el. De legyen elég csak annyi, hogy a new-yorki főkonzulk vezetése alatt álló menházunk hivatalnokát az Egyesült Államok bevándorlási hivatala a bevándorlási szigetről 42 esküvel erősített vallomás alapján kitiltotta. A new-yorki angol és német lapok hasáboakat írtak a menházban törtétekről. Hivatalos képviseletünk az Osztrák- és a Magyar Segélyegylet igazgatósági tagjaival karöltve tiltakozott ez ellen az eljárás ellen, de mind hiába.

A bevándorlási sziget ma is csukva van a z osztrák-magyar menház előtt és – a bevándorlási sziget biztosának szavai szerint – nem is nyílik meg addig, míg a menház vezetését olyan emberre nem bizzák, akinek úgy személye, mint társadalmi állása magában véve is elegendő biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a menház nem üzleti, de céljához képest egyedül és kizárólag jótékonyági célokat szolgál; s míg a többi nemzetiségek példájára vallási alapon nem szervezik a menházat.

A már előbb említett és megszűnt »Magyar Társulat«, mely az egész amerikai magyarságot akarta egyesíteni, bank-üzletet nyitott: megbukott. A közös menház hivatalos külügyi képviseletünk ellenőrzése mellett is hivatását tévesztette, csupán egyesek üzleti érdekeit szolgálta: becsukták.

Ma az Amerikába érkező magyarok teljesen védtelenül állnak. Csak az a szerencsénk, hogy a bevándorlási sziget hivatalnokai között van néhány magyar ember, meg az, hogy a new-yorki plébános közbenjárása folytán a német, irlandi stb. kath. menházak veszik pártfogásukba – annyira a mennyire – a mieinket is.

Önálló magyar menház.

A Magyar Segélyegylet tagjai látva azt, hogy a menház bezárásának az Osztrák Segélyegylet elnöke révén politikai oka is van és ismerve az intéző köröknek inkább a magyarok felé hajló rokonszenvét, elhatározta, hogy ezt a közös ügyes intézményt ott hagyja s ha kell, bármilyen áldozatok árán is fönntart egy önálló magyar menházat. Ez év május 1-én bontják föl a ma még fönnnálló közösséget.

A menház jelenlegi vezetőjének, *Traunek* lovagnak és az őt megtűrő hivatalos képvisletünknek köszönhetjük azt, hogy a bevándorlási hivatal magyarjainknak vagy a pénz hiánya, vagy egyéb okok miatt a partraszállást megtagadja és őket csoportostul visszaküldi. Égető szükségünk van tehát arra s Magyarországnak is fontos érdeke, hogy a bevándorlási hivatal ismét megnyissa sorompóit a most már önálló magyar menház hivatalnoka előtt. Nékünk, amerikai magyaroknak is kötelességünk, hogy menházunkat a jövőben úgy vezessük, mint a többi nemzetiségek.

A kivándorlási törvény 35. §-a előírja, hogy »a kivándorlottaknak a külföldön való útbaigazítására, munkával ellátására, részükre menedékhelyek létesítésére, jótékony célokra, vallási és szellemi szükségleteik istápolására külön alap létesítendő.« Évi 2000 dollár azonban korántsem elegendő egy önálló magyar magyar menház fönntartására. Az amerikai magyaroktól sem várhatjuk ezt a nagy áldozatot, hisz jótékonyágukat úgysis eléggé igénybe veszik az egyesületek, az egyház községek fönntartása és újabbak létesítése.

Az osztrák-magyar menház minden egyes bevándorlóval 60 centet – tehát a bevándorló magyar számítása szerint három koronát – fizettetett naponta az ellátásért. Ha elvezették valahová a bevándorlót, még küldönc-díjat is szedtek tőle! Mindaddig, míg pénzt éreztek nála, míg tudta fizetni a tartásdíjat, nem szereztek néki állást! A bevándorlási hivatal

biztosa azt is bebizonyította, hogy a menház vezetősége minden bevándorló után 50 centet kapott a helyszerzőtől!

Az önálló magyar menház csak akkor felelhet meg igazán fontos hivatásának, csak akkor lehet üdvös bevándorló testvéreinkre és csak akkor érvényesítheti igazán a magyar kormány támogatását, ha a bevándorló magyartól nem áldozatokat kér, hanem inkább segíti azt. Nem pénzzel, hanem azzal, hogy összeköttetéseinél fogva rövid idő alatt tisztességes munkához juttatja.

Egy ilyen önálló magyar menház létesítésével a kormány megtenné az első lépést arra, hogy a bevándorlási hivatal ne tekintse többé a magyar bevándorlót »nem kívánatos elemnek.« De meg eme menház útján tudná a kormány legjobban irányítani és nyilván tartani a kivándorlókat. Erre pedig igen nagy szükség van.

*

Láttuk azokat a legsürgősebb teendőket, a melyek a mind fenyegetőbb arányokat öltő kivándorlással szemben a magyar társadalomra és a magyar kormányra várnak.

A kivándorlásról szóló s egymásután napvilágot látó tanulmányok, hírlapi cikkek és az itt tartott fölolvadások is arról tanúskodnak, hogy társadalmunk végre tudatára ébredt annak a nagy veszélynek, mely *a mind nagyobb méreteket öltő kivándorlás révén gazdasági s azzal együtt nemzeti életünk biztos fejlődését veszélyezteti.*

Előadásom befejezéséül ennek a nagy nemzeti veszedelemnek egy másik oldalát kívánám föltárni. Megszeretném Önöket győzni arról, hogy *ebből a nagy csapásból gazdasági életünk föllendülésének erősen buzogó forrását fakaszthatnák,* ha nem késlekednénk.

Ide haza csak azt érezhetik, hogy népszámlálásunknak aggódva készített mérlegét, melyen csak legutóbb tapasztaltuk örvendezve az egyensúly helyreállítását a magyarság és a nemzetiségek közt, veszély fenyegeti. A mérleg nyelve visszabilen újra a *nemzetiségek javára,* ha

a tősgyökeres magyar vidékek lakossága alább nem hagy a kivándorlással.

Mi odakünn nemcsak azt látjuk, hogy folyton fokozódik azoknak a száma, akiket a mostoha sors oda, a messze idegenbe űzött. Mi érezzük, mert éreznünk kell, hogy annak a tengerentúli világnak a levegőjében levetkőzzük nemzeti gyöngéinket s mintegy zománcként von be bennünket az amerikai ember minden jó tulajdonsága. *Amerika iskolája lett a szenvedélyek rabságát sínylő, lobbanékony természetű, pillanatnyi sikereket hajhászó, a tartós, együttes és alapozó munkára képtelen, az ipartól és kereskedelemtől idegenkedő, a vállalkozói szellemet nélkülöző, a nagy úriasszonyok passziókban vakmerő, de egyebekben bátortalan, az egyes dolgokban ok nélkül zsugort, másokban meg túlságosan is pazar magyar embernek.*

Mikor a magyar ember aggódó szívvel, szorongó lélekkel partra száll az *Ellis Islandon*, lázas arcát megüti annak a rideg világnak a hideg szele. Valami nehéz érzés nehezedik bensőjére és önkéntelenül az a gondolat furakodik agyába: Te éhen veszel ebben a könyörtelen, idegen világban, ha két kezed munkája meg nem segít!

S csakugyan, ha más nem is, de az éhség megtanítja, hogy ott fogja meg a munka üstökét, a hol bírja; azt dolgozzék, a mit bír; onnan kotorja elő a megélhetéshez szükséges pénzt, ahonnan lehet: akár a föld méhéből, akár a szemétdombról. Az idehaza a vállalkozó szellemet nélkülöző magyar ember mindenbe belekap, ami csak elérhető: vállalkozik olyasmire is, amire itthon gondolni se mert volna. Mint említettem, a nagyobbára *földművelőkből* álló kivándorlók közül sokan *kereskedőknek* csapnak föl és *virágzó üzletekét alapítanak többen.*

A könnyűvérű magyart, ki idehaza oly könnyen nyakára hágott a pénznek, komolylyá, megfontolóvá teszi az a rémes élet-halál harc, melynek nyüzsgő zsiájába egyszerre belékerül. A rokon és jóbarát nélkül nehéz útjára induló, egyesegyedül önmagára hagyatott lélek megizmosodik, megedződik, míg tisztességes kenyérkeresetre talál. Megtanulja az amerikaitól a csendes, zajtalan munkát, a

józságot, higgadtságot, az ipar és kereskedelem szeretetét. A tengerentúli világ embere, bármily gazdag legyen is, nem átalja e foglalkozásokat folytatni, mint a mi magyarjaink, kiknek ha egy-két pengő nyomja a zsebét, már »urak«- akarnak lenni.

Mindenki elismeri, – ha csak mellélcélok nem vézérlik – hogy nemzeti gyöngéinket letördeli az az idegen világ s oda vetődő magyarjainkból nemzeti életünk szempontjából számottevő, megizmosodott polgárokat nevel alig néhány év alatt.

Akik figyelemmel kísérik nehezen küzködő nemzeti életünket, azok nagyon is érzik, mily nagy szüksége volna ennek a gazdasági téren lábadozó beteghez hasonlítható magyar hazának életerős, munkára képes, vállalkozó-szellemtől áthatott tősgyökeres magyarokra. Hisz régesrég óta az után áhítózunk, vajha belé tudnánk oltani a magyar fajba egy kis szeretetet az ipar, s a mi még fontosabb, a kereskedelem iránt. Nos: vajúdó *gazdasági életünknek hatalmas tényezőjévé válhatnának az amerikai levegőben meg-edződött magyar testvéreink!*

Zászlóvivőnk, Zseni József is annak a véleményének ad kifejezést amerikai útjáról írt könyvében, hogy a »magyar nemzet történelmi megváltásának nagy munkájában Nagy Magyarországnak az amerikai magyarok lesznek a jobb kezei.«

Ezzel az idézettel csak ellensúlyozni akartam azokat az alaptalan nézeteket, amelyek itt nemrégiben elhangzottak. Bánó Jenő azt állította rólunk, amerikai magyarokról fölolvasásában, hogy ha visszatérnénk, *veszedelmessé válnánk* Magyarországra nézve, mivel magunkba szívjuk ott a *szocializmus* fölforgató eszméit. Mindenekelőtt azt kérdem, hogyan beszélhet egy világlátott ember Amerikával kapcsolatban szocializmusról, mikor – tudvalévőleg – a *munkások bámulatos szervezeté és hatalma*, meg az *általános jólét* mellett az ilyesmi ott teljesen *fölösleges?*

Azután engedjen meg a főkonzul úr, de kimondom, hogy az Unio-ban élő magyarságnak *sem érzelmi, sem*

gondolat-világát nem ismeri, s nem tudja, hogy a 400-ra menő magyar egyesület között, csak egyetlen egy szocialista színezetű van!

Az irányadó körök ne engedjék magukat olyanok részéről, kik azt a meggyőződést akarják itthon kelteni, hogy vélünk, amerikai magyarokkal nem is érdemes foglalkozni, a felőlünk táplált véleményük kialakulásában ilyen *alaptalan* állításokkal befolyásoltatni!

Már most csak az a kérdés, miként hívhatnók, miként hódíthatnók vissza meg vagy onosodott s a tengerentúli világ egészséges üzleti szellemétől áthatott véreinket?

A főladat korántsem oly nehéz, mint első pillanatra látszik. A köztünk és a közt az idegen világ közt ezer meg ezer mértföldnyire elterülő nagy óceán nemhogy kiirtaná, hanem még inkább növeli messze idegenbe szakadt véreinkben elhagyott hazájuk iránti szeretetüket.

Ezt nagyon jól tudják ott Amerikában is. Az ottani körök épen ezért, bár szeretik szívós, kitartó munkájukért a magyarokat, mégsem nézik őket jó szemmel, mert semmi hajlandóságot sem mutatnak az állandó letelepülésre – jöllehet egy részük már több mint két évtizede él ott. *A földéhes magyarok inkább parlagon hevertetik szépen gyarapodó tőkájüket, semhogy fekvőséget vásároljanak.* Mintha éreznék, hogy az örök időkre odakötné őket – ők pedig *vissza akarnak még jönni!*

Tegyen bizonyosságot a magyar társadalom s a hivatalos Magyarország a felől, hogy nem feledkezett meg róluk teljesen, hogy nem tekinti őket mostoha gyermekeinek s majd meglátjuk, minő jótékony hatással lesz reájuk. Hisz az *a tengerentúli magyarság sohasem volt idehaza úgy odaforrva a nemzet lelkéhez, mint odakünn.* Olvassuk csak lapjaikat: tele vannak hazai hírekkel. Epedve lesikvárják a hazulról jövő politikai, gazdasági híreket. Az elmúlt nagy kormányváltások idejében egymásután küldette drága pénzen a Szabadság című magyar lap a kábel-táviratokat. Hisz alig két éve fogadták a nemzet gondoskodásának, szeretetének azt a lélekiemelő szimbólumát, a *turulus zászlót* oly kitörő lelkesedéssel, oly határtalan

örömmel. *Ezer mértföldnyi* messzeségből is mintegy *húsz-ezerén* sereglettek a tenger partjához, hogy a szent ereklyét mindjárt megérkeztek örömpeső szívvel megpillanthassák és fogadassák.

Ilyen népet nem nehéz visszaédesgetni, újra megnyerni a magyar hazának!

De előbb rendeznünk kell idehaza közgazdasági viszonyainkat. *Németország* és az *Egyesült-Államok* példájából megtanulhattuk, hogy e felé csak egy ösvény vezet: *gazdasági életünk körülbástyázása, A* vámsorompók föllállítása. A hét évvel ezelőtt megalkotott *Dingley-tarifa* csodákat művelt az Egyesült-Államokban. Ha nem is ilyen nagy, de ehhez hasonló föllendülés vár a magyar iparra az *önnáló vámterület behozatalával*, – mert hisz *hazánk kulcsa a kelet kereskedelmének*. S a mely pillanatban iparunk és kereskedelmünk eme védőbástyáit föllállítjuk, ugyanabban a pillanatban *versenyképtelenné teszszük nemcsak hazánkban, de a keleten is a velünk szomszédos államokat* / Azt mondják, a magyart nem lehet az eke szarva mellől elvinni a gyárba. Nagy tévedés! Amerika bányáiban és óriási gyártelepein dolgozó véreink *százezrei*, kik idehaza gyermekkoruktól kezdve földművelésből éltek, megdönthetetlen tanúbizonyságai ennek.

De nem szabad elfelednünk azt sem, hogy a *mai nyomasztó adózási rendszer az, mely a legtöbb kivándorló kezébe koldus és vándor botot ad*. Ha tehát Amerikában élő s kizárólag csak ingatlanjaik, meg egyik-másik élvezeti cikk után adózó és *a közteherviselésektől illetéknéppen elszokott* testvéreinket vissza akarjuk vezérelni, szakítanunk kell a mai adózási rendszerrel, mely legkiváltkép a kisbirtokos és kisiparos osztályra nehezedik ólomsúlyként. Egészségesebb, igazságosabb és humánusabb alapokra kell fektetnünk az adózást s a mi még fontosabb, a *ma napság bizony nagyon is zaklató s a gyakorlatban a törvény nyílt rendelkezéseit is nem egyszer átlépő végrehajtási rendszert*. Honosítsuk csak meg a *létminimum adómentességét, a kisbirtok elérvethetlenségét, a homestead intézményét* és teljesítsék csak emberségesebben, lelkiismeretesebben a tagadhatlanul

nehéz föladatukat különösen a nemzetiségeklakta vidékeken a közigazgatási közegek, hisz nem egyel ismerünk ott künn, kiket ezeknek a könnyelműsége, lelketlensége tett hazátlanná, földönfutóvá, s meglátjuk, mily nagy mértékben megcsappan a kivándorlási hajlandóság. Vásároltassuk csak meg és parcelláztassuk csak becsületes munkával összegyűjtött millióikon a veszendbe menő ősi magyar birtokokat, amelyek eddig – nemzeti életünk nagy veszedelmére – legnagyobb részt a nemzetiségek és idegenek kezére jutottak, s majd meglátjuk, mint térnek vissza véreink a messze idegenből arra a földre, hol »apáink vére folyt...«

De addig hozzuk vissza magyarjainkat, míg az amerikaiak le nem telepítik őket.

A »Magyarországa hűsvéti számában olvastam, hogy a »Pittsburg Colonial Trust Company«, mozgalmat indít a magyarok visszatelepítése érdekében. A cikk írója téved, mert ez a társaság éppen azt tűzte ki céljául, hogy az Egyesült Államok nyugati részén telepítse le a magyarokat. Ezt a mozgalmat akartam én magam is ellensúlyozni, s hazajövetelem előtt nem kevesebb, mint 80 ezer körlevelet küldöttem szét az amerikai magyaroknak, melyben fölszólítottam őket, hogy itthon vásároljanak inkább ingatlanokat.

A visszatelepítés eszméjét különben már múlt év január havában fölvettem. Széli Kálmán, volt miniszterelnökhöz folyamodványt is nyújtottam be, melyben erkölcsi támogatását kértem egy, a visszatelepítést előmozdító iroda fölállításához. Bz a kérelmem mind mai napig – elintézetlen maradt.

Nézzük csak, mit tesz példának okáért Németország az ő idegenbe szakadt fiaíért. Százezreket, milliókat áldoz, hogy az összeköttetést ébren tartsa velük az iskolák, templomok és a sajtó révén. Mit költenek hazánkban élő, tőlük már hosszú évszázadokkal ezelőtt elszakadó fajrokonainkra is! Fölkeresik őket évente s fölújítják a feledésbe menő kapcsokat. A német császár az öcscsét küldte el Amerikába – s nem hiába! A nagy német nemzet érzi azt, hogy minden idegenben élő fia a német

birodalomnak egy részecskéjét hordozza szívében! *S* az az idegenben élő német is érzi ezt!

Ugyanezt várva-várják tőlünk messze idegenbe szakadt véreink! Úgy várják, mint a kiszáradt föld az esővizet.

De ne a gyöngék felé fordítsuk figyelmünket, mint a kivándorlási törvény, h Λ nem az *anyagilag és szellemileg megizmosodottakat*, a nehéz küzdelemben megerősödötteket *hódítsuk vissza*. Miért hoznók vissza azokat nyugnek, akik saját gyöngeségük folytán nem bírnak ott sem fölszínre vergődni?

Gondolatokat, eszméket tártam itt föl – talán nagyon is egyszerű mezben. Vajha azok meghallgatásra találnának az illetékes körökben s elhatolnának azokhoz is, akiknek a kezébe van letéve a nagy nehezen megalkotott kivándorlási törvény sorsa s ne történheték meg annak életbelépése után, – egyebek közt – az a sajnos körülmény), hogy valaki épen itt e helyen annak nyílt parancsa ellen vétkezzék.

Epen most terjesztették a képviselőház elé az *állami beruházásokról szóló törvényjavaslatot*. Ha végig futjuk a tétéleket, csupa helyiérdekű vasutakat találunk, no meg egy-két épületet s hidat is. *Telepítésről*, amit évek óta ígérgetnek, *egy szó sincs*, holott a számos üdvös intézkedést tartalmazó telepítési törvény-javaslat már jó ideje elkészült!

Építgetjük-építgetjük a vicinálisokat, de az amerikai ember bátorságával merem állítani, hogy *ha ezentúl is több mint 200 ezer ember vándorol ki évente*, nem tudhatni kinek – minek?! Talán a *Beszkidék* aljáról jövőknek s a többi szorosokon, völgynyílásokon át beözönlőknek?!

Építsünk inkább egy hidat. Ott legyen a: egyik pillérje annak a szabad világnak a partján, az óriási Szabadság szobor talpánál; a másik pillérje itt a *fumei kikötőben*, honnan a *Cunard-Line*, *Kárpátia*, *Auránia* stb. százával szállítja a kivándorlókat. Az lesz az az aranyhíd, amelyen véreink visszatérnek s boldoggá, nagygyá teszik a honnmaradókkal egyesülve ezt a szegény hazát!

Ennek a hídnak az építését pedig csak innen Magyarországról lehet elkezdni.

Scellynek, a nagy magyarbarát yankenek a szavaival végzem előadásomat: «Ha Magyarországot szóval föl lehetne építeni, úgy a világ leghatalmasabb állama lenne rövid idő alatt! Magyarországon azonban csak beszélnek, de nem tesznek!»

Uraim! Cáfoljuk meg Scellyt legalább ebben a nagy létkérdésünkben!

Próbáljunk meg egyszer tenni! Állítsuk föl legelsőben is a New York-i Magyar Menházat. Ez megteremti majd a legelső kapcsot, mely Amerikába szakadt véreinket szülőhazájukhoz fűzi!